

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**Кафедра адміністративного, цивільного та господарського права і
процесу**

ПОГОДЖЕНО:

Завідувач кафедри,

доктор юридичних наук, професор

Ніщимна С.О.

«30» серпня 2019 р.

СИЛАБУС

навчального курсу «Римське право»

спеціальність 081 «Право»

форма навчання: денна

РОЗРОБНИК:

доцент кафедри,

кандидат юридичних наук

Шамрук Н.Б. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри адміністративного,

цивільного та господарського права і процесу

Протокол № 8 від «30» серпня 2019 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 28 лекційних,
32 семінарських та 60 самостійна робота.

Чернігів 2019

Анотація курсу

Розвиток громадянського суспільства в Україні як одне з пріоритетних завдань, що постали перед українською спільнотою на початку XXI століття, потребує для свого успішного вирішення використання всіх можливих ресурсів(засобів), які слугуватимуть зростанню рівня правосвідомості та правової культури громадян держави. Серед зазначених засобів провідну роль відіграють ті, що за своєю природою, походженням і призначенням мають відношення до цивілістики, прямо чи опосередковано слугують ефективному правовому регулюванню приватноправових відносин.

Зважаючи на історичне значення рецепції римського права у правових системах країн континентальної Європи, до числа яких належить і Україна, вивчення навчальної дисципліни «Римське право» слід вважати важливою та невід'ємною частиною правової освіти студентів і, відповідно, одним з інструментів позитивної трансформації вітчизняного громадянського суспільства. Римське приватне право небезпідставно вважається значним і величним досягненням світової культури, яке піднесло юридичну справу на верхівку людського духу і моральності.

Навчальна дисципліна вивчається паралельно з «Юридичною етикою», «Теорією держави і права», «Історією держави і права України», «Історією держави і права зарубіжних країн», «Філософією» і передуює вивченню дисциплін цивілістичного циклу (цивільного права, сімейного права, цивільного процесуального права та ін.).

Мета курсу

Мета навчальної дисципліни є вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення з історією виникнення і розвитку римського приватного права, його джерелами, змістом, історичним і сучасним значенням. «Римське право» є дисципліною, яка закладає не тільки основи правової культури, а й юриспруденції загалом, дає знання про історію становлення та розвитку багатьох інститутів сучасного права.

Організація навчання

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота
Розділ 1. Загальні положення римського цивільного права						
1	Тема 1. Значення, предмет та система римського приватного права	6	2	2		2
2	Тема 2.	6	2	2		2

	Джерела римського права					
3	Тема 3. Суб'єкти цивільних правовідносин	8	2	4		2
4	Тема 4. Сімейно-правові відносин	10	4	4		2
Розділ 2. Вчення про позови.						
5	Тема 5. Загальне поняття про давньоримський судовий процес. Державний суд.	15	2	2		11
6	Тема 6. Загальна характеристика позовів	15	2	2		11
Розділ 3. Речове право						
7	Тема 7. Речові права. Право власності	16	2	4		10
8	Тема 8. Право на чужі речі	14	2	2		10
Розділ 4. Зобов'язання та договори. Спадкове право						
9	Тема 9. Загальне вчення про зобов'язання	6	2	2		2
10	Тема 10. Загальні положення про договори.	6	2	2		2
11	Тема 11. Окремі види договорів	6	2	2		2
12	Тема 12. Загальні положення про спадкування	6	2	2		2
13	Тема 13. Види спадкування	6	2	2		2
Всього годин за курсом		120	28	32	-	60

Завдання до семінарів та практичних занять

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Плани семінарських занять

Тема 1. Значення, предмет та система римського приватного права

1. Поняття римського цивільного права.
2. Основні системи римського цивільного права.
3. Розмежування права приватного і права публічного.

Література: основна № 1, 2, 4, 7-11, ; допоміжна № 2-4, 5 .

Тема 2. Склад джерел римського права

1. Види джерел римського цивільного права
2. Джерела правотворення РПП
3. Джерела пізнання римського цивільного права

Література: основна № 1- 4, 5, 6, 10; допоміжна № 1, 3, 6-8.

Тема 3. Суб'єкти цивільних правовідносин

1. Поняття суб'єкта права.
2. Виникнення, втрата та обмеження правоздатності.
3. Дієздатність умови її настання, втрата та обмеженість.
4. Правове положення різних верств населення.
5. Правовий статус римських громадян.
6. Підстави набуття та шляхи втрати громадянства.

Література: основна № 1-4, 7-9, 12; допоміжна № 2-4,7.

Тема 4. Сімейно-правові відносини

1. Римська сім'я. Агнатська та когнатська спорідненість.
2. Шлюб та його види.
3. Особисті та майнові стосунки між подружжям.
4. Батьківська влада.
5. Опіка та піклування.

Література: основна № -4, 7-9, 12; допоміжна № 2-5, 7.

Тема 5. Загальне поняття про давньоримський судовий процес. Державний суд

1. Виникнення державного суду.
2. Загальне поняття про давньоримський судовий процес.
3. Легісакційний процес.
4. Формулярний процес.

5. Екстраординарний процес.

Література: основна № 1-4, 7, 8, 10-12; допоміжна № 1-3, 6.

Тема 6. Загальна характеристика позовів

1. Поняття і види позовів.
2. Особливі засоби захисту.
3. Поняття позовної давності.
4. Початок перебігу, переривання і припинення строків позовної давності.

Література: основна № 1- 4, 5, 6, 10; допоміжна № 1, 3, 6-8.

Тема 7. Речові права. Право власності.

1. Поняття і види майнового права.
2. Речі, поняття і види.
3. Володіння і його види.
4. Захист володіння. Встановлення і припинення володіння.
5. Право спільної власності
6. Захист права власності
7. Набуття, і втрата права власності.

Література: основна № 1, 2, 4, 8-12; допоміжна № 1, 3,5, 7.

Тема 8. Право на чужі речі

1. Поняття і види прав на чужі речі.
2. Сервітути.
3. Емфітевзис і суперфіцій.
4. Заставне право.
5. Застава та її форми.

Література: основна № 1, 2, 4, 8-12; допоміжна № 1- 4, 6.

Тема 9. Загальне вчення про зобов'язання

1. Поняття і зміст зобов'язання.
2. Класифікація і підстави виникнення зобов'язань.
3. Сторони в зобов'язаннях.

Література: основна № 1, 2, 4-6, 9; допоміжна № 1, 3, 4.

Тема 10. Загальні положення про договори

1. Поняття договорів.
2. Укладення договорів. Представництво.
3. Умови дійсності договорів.
4. Зобов'язання ніби з договору.

Література: основна № 2, 5, 8-11; допоміжна № 4, 6, 7.

Тема 11. Окремі види договорів

1. Вербальні договори.
2. Літеральні договори.
3. Реальні договори.
4. Консенсуальні договори.

5. Безіменні контракти, приєднання до них.

Література: основна № 1-6, 7, 9, 11; допоміжна № 1, 3, 6.

Тема 12. Загальні положення про спадкування

1. Поняття спадкування.
2. Поняття права спадкування.
3. Спадкування за заповітом.
4. Спадкування за законом.
5. Відкриття і прийняття спадщини.

Література: основна № 1-6, 8-12; допоміжна № 1, 3, 6.

Тема 13. Види спадкування

1. Спадкування за заповітом.
2. Спадкування за законом.
3. Відкриття і прийняття спадщини.

Література: основна № 1-6, 7, 9, 11; допоміжна № 1, 3, 6.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Поняття і предмет римського цивільного права та його відмінність від сучасного римського цивільного права.
2. Система римського цивільного права.
3. Відмінність римського публічного, римського приватного і римського цивільного права.
4. Історична роль римського цивільного права.
5. Право цивільне і право преторське: їх становлення, розвиток і відмінності.
6. Види джерел римського цивільного права.
7. Джерела пізнання римського цивільного права.
8. Основні групи римського населення.
9. Суб'єкт права, особа, як суб'єкт права.
10. Основні ознаки суб'єкта права.
11. Поняття і зміст правоздатності за римським правом.
12. Поняття і зміст дієздатності за римським правом.
13. Правовий статус римського громадянина.
14. Правове становище латинів, переґринів та його відмінності від правового становища римського громадянина.
15. Правовий стан дітей, душевно хворих, жінок.

16. Обмеження правового стану.
17. Причини виникнення державного суду.
18. Особливості різних видів судових процесів.
19. Поняття майнового права.
20. Види майнових прав.
21. Поняття і види речей.
22. Майно і його склад.
23. Поняття володіння.
24. Відмінності володіння від права власності й утримування.
25. Право на чужі речі і його види.
26. Сервітути і їх види.
27. Різниця між емфітевзисом і суперфіцієм.
28. Суть застави і її правові форми.
29. Роль зобов'язань у цивільному обігу.
30. Зміст зобов'язання.
31. Юридичні факти і їх види.
32. Підстави виникнення зобов'язань.
33. Умови дійсності договорів.
34. Поняття позадоговірного зобов'язання.
35. Види позадоговірних зобов'язань і їх риси.
36. Відмінності делікту і квазиделікту.
37. Види договорів і підстави їх класифікації.
38. Вербальні договори, їх значення і види.
39. Загальна характеристика вербальних договорів.
40. Реальні договори і їх характеристика.
41. Відмінності договорів позики і позички.
42. Особливості договору схову.
43. Поняття спадкування і спадкового права.
44. Умови дійсності заповіту.
45. Коло спадкоємців за заповітом.
46. Суть обов'язкової долі .
47. Спадкування за законом.
48. Випадки спадкування за законом.
49. Коло спадкоємців за законом.
50. Втрата заповітом сили.

Література: основна № 1, 2, 4, 5,7-12; допоміжна № 1,4- 7.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем. При написанні есе доцільним буде скористатись порадами за посиланням: <https://zno.if.ua/?p=985>.

Тематика індивідуальних завдань

1. Основні риси римського приватного права.

2. Причини і мета розділу імперії на Західну та Східну.
3. Період принципату. Розвиток юриспруденції.
4. Період Домінанту. Імператорські конституції.
5. Дієздатність та чинники, які впливали на неї у Стародавньому Римі.
6. Представництво та його види в Стародавньому Римі.
7. Діяльність прокуратора, як вид добровільного представництва.
8. Умови вступу до шлюбу. Підстави припинення шлюбу.
9. Підстави встановлення батьківської влади над дітьми. Узаконення.
10. Легісакційний процес, його стадії.
11. Особливості екстраординарного та формулярного процесів.
12. Умови встановлення володіння (фактичне панування над річчю та володільницьке волевиявлення).
13. Способи та правові наслідки набуття законного та незаконного.
14. Історичні умови виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі.
15. Поняття та особливості прав на чужі речі.
16. Поняття зобов'язання та його роль в економічному житті суспільства.
17. Відмінність речового та зобов'язального права.
18. Поняття і види договорів. Односторонні та двосторонні договори.
19. Договори «суворого права» та договори «доброї совісті».
20. Основні етапи розвитку римського спадкового права.
21. Стадії процесу спадкування.
22. Поняття заповіту. Приватні та публічні заповіти.

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1

Таблиця 1

№	Назва теми	Всього балів	Форма заняття та		
			Лекції (ведення конспекту)	Семінари (конспектування, питань, виступ, доповнення)	Практичні Заняття (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань)
Розділ 1. Загальні положення римського цивільного права					
1	Значення, предмет та система римського приватного права	5	1	4	-
2	Джерела римського права	5	1	4	-
3	Суб'єкти цивільних	6	1	5	-

	правовідносин				
4	Сімейно-правові відносини	6	1	5	-
Розділ 2. Вчення про позови					
5	Загальне поняття про давньоримський судовий процес. Державний суд.	4	1	3	-
6	Загальна характеристика позовів.	4	1	3	
Розділ 3. Речове право					
7	Речові права. Право власності	6	1	5	-
8	Право на чужі речі	4	1	3	-
Розділ 4. Зобов'язання та договори. Спадкове право					
9	Загальне вчення про зобов'язання	4	1	3	-
10	Загальні положення про договори	4	1	3	-
11	Окремі види договорів	4	1	3	-
12	Загальні положення про спадкування.	4	1	3	
13	Види спадкування	4	1	3	-
Разом		60	13	47	-
Виконання завдань для самостійної роботи на написання есе		5			
Залік		40			
Всього		100 балів			

За ведення конспекту лекцій нараховується 1 бал за кожен тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 11 балів. Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за

вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 1 бал;

- для того аби отримати ще один бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);

- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;

- якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловите власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 1 бал.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам від 4 до 5 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Не виконання завдань знижує ваш бал пропорційно відсотку й рівнів складності завдань з якими ви не впорались. Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнитись від тих, що вирішували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 0,5 бала за два повністю висвітлених в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 2,5 бали.

Кожен курсант (студент, слухач) має до кінця жовтня написати та надати викладачу есе на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 5 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність та оформлення – 0,5 бала; 2) відповідність змісту темі – 0,5 бала; 3) структурна логічність – 0,5 бала; 4) аргументованість висновків – 0,5 бала; 5) оригінальність роботи та культура посилань на джерела – 0,5 бала.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного заліку на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На заліку викладач задає вам 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під

час проходження курсу ви набрали 60 балів то маєте право не здавати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Поняття та періодизація рецепції римського права.
2. Рецепція римського права в процесі еволюції вітчизняного права.
3. Рецепція римського права на сучасному етапі.
4. Періодизація історії Давнього Риму та етапи розвитку римського права.
5. Співіснування декількох правових систем на території Давнього Риму.
6. Принципи римського права.
7. Поняття і види джерел римського права. Джерела пізнання римського права і форми права.
8. Звичай та звичаєве право. Закони XII таблиць.
9. Едикти магістратів та розвиток преторського права.
10. Роз'яснення (діяльність) юристів як джерело права.
11. Сабініянська і прокуліянська школа юристів.
12. Імператорські конституції. Закони та їх різновиди.
13. Кодифікація імператора Юстиніана.
14. Самоуправство як первісна форма захисту прав.
15. Система позовів та їх окремих види.
16. Легісакційний процес.
17. Формулярний процес.
18. Екстраординарний процес, його відмінність від інших видів процесу.
19. Співвідношення позовної давності та законних строків.
20. Форми непозовного захисту від правопорушень (особливі засоби преторського захисту).
21. Загальні положення щодо правосуб'єктності у римському праві.
22. Обмеження правоздатності.
23. Загальна характеристика правового становища громадян Риму.

24. Правове становище латинів і перегринів.
25. Правове становище рабів. Рабський пекулій.
26. Правове становище вільновідпущеників та колонів.
27. Зародження ідей про юридичні особи.
28. Патріархальна сім'я. Агнатське споріднення.
29. Когнатське споріднення.
30. Інститут шлюбу в Давньому Римі.
31. Особливості майнових відносин між подружжям.
32. Правовідносини батьків та дітей.
33. Опіка та піклування.
34. Поняття та види спадкування.
35. Етапи розвитку спадкового права та види порядків спадкування.
36. Порядок спадкування за правом Юстиніана.
37. Сингулярне та універсальне правонаступництво. Закликання до спадщини.
38. Момент відкриття спадщини. Порядок прийняття спадкової маси.
39. Лежача спадщина. Відумерла або безхазяйна спадщина.
40. Перехід спадкування: спадкова трансмісія та заповідальна субституція.
41. Спадкування за законом або «всупереч заповіту».
42. Легати та фідейкоміси. Фальцидієва чверть.
43. Поняття речі та види речей.
44. Тілесні (*res corporales*) і безтілесні (*res noncorporales*), рухомі (*res mobiles*) і нерухомі (*res itmobiles*) речі.
45. Речі подільні (*res divisibiles*) і неподільні (*res indivisibiles*), прості (*unitum*) та складні (*connexum*), сукупності речей (*universitates rerum distantium*). Споживні (*res usu consumptibiles*) та неспоживні (*res usu non consumptibiles*) речі.
46. Речі, визначені родовими ознаками (*genus, genera*), та індивідуально-визначені (*species*).
47. Речі в обороті (*res in commercio*) та речі, вилучені з обороту (*res extra commercio*): загальна характеристика.
48. Права речові і зобов'язальні: порівняльний аналіз.
49. Володіння, як найдавніший інститут римського речового права.
50. Умови набуття володіння.
51. Захист володіння у римському праві.
52. Виникнення поняття і змісту права власності.
53. Загальна характеристика окремих правомочностей щодо змісту права власності.
54. Види власності у Давньому Римі.
55. Поняття загальної власності. Виникнення поняття публічної власності.
56. Набуття та втрата права власності.
57. Первісні засоби набуття права власності.
58. Похідні засоби набуття права власності. Манципація і традиція.
59. Захист власності за римським правом.

60. Права на чужі речі.
61. Поняття та види сервітутів.
62. Земельні сервітути (загальна характеристика видів).
63. Особисті сервітути (загальна характеристика видів).
64. Засоби встановлення сервітутів.
65. Емфітевзис (загальна характеристика, відмінність від оренди або від зобов'язальних відносин).
66. Суперфіцій: загальна характеристика.
67. Іпотека (загальна характеристика, відмінність від простої застави).
68. Поняття та загальна характеристика зобов'язань. Сторони в зобов'язанні.
69. Види зобов'язань за підставою їх виникнення (в тому числі, договірні та позадоговірні зобов'язання.).
70. Зобов'язання подільні і неподільні.
71. Зобов'язання альтернативні.
72. Зобов'язання видові і родові.
73. Зобов'язання часткові і солідарні. Поняття кореального та субсидіарного зобов'язання.
74. Форми забезпечення зобов'язань.
75. Заміна сторін в зобов'язанні: новація (novatio), делегація (delegatio), цесія (cessio).
76. Засоби забезпечення зобов'язань.
77. Умови припинення зобов'язань.
78. Договори: загальні положення. Поняття та види договорів у римському праві.
79. Контракти: поняття та види.
80. Вербальні (contractus verbis) та літеральні контракти (contractus litteris).
81. Реальні (contractus rei) та консенсуальні контракти (contractus consensu).
82. Безіменні контракти (contractus innominanti).
83. Умови дійсності договорів.
84. Зміст договору, його істотні умови. Умови відкладальні (або суспензивні) та скасувальні (або резолютивні).
85. Кауза та строки в договорі. Кауза в зобов'язанні.
86. Зобов'язання ніби з договорів. Квазіконтракти.
87. Ведення чужих справ без доручення.
88. Зобов'язання, що виникали внаслідок безпідставного збагачення (condictio sine causa).
89. Деліктні зобов'язання.
90. Поняття та види деліктів.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;

- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Римськеприватне право: підруч. для студ. вищ.навч. закл. Є. М. Орач, Б. Й.Тищик. Київ: Ін Юре, 2012. 392 с.
2. Римське право: підручник. О. А. Підопригора, Є. О. Харитонов. 3-тє вид. Київ: ЮрінкомІнтер, 2013. 528 с.
3. Бартошек М. Римское право. Понятие, термины, определения. Москва: Юрид. лит. 2016. 412 с.
4. Гетьман-Павлова И.В. Практикум по римскому праву. Москва: Юрид. лит., 2017. 324 с.
5. Дождев Д.В. Римское частное право: учебник для вузов. Москва: Норма, 2016. 268 с.
6. Иванов А.А. Римське право: учеб. Пособие. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2018. 415 с.
7. Макеев В.В., Головки А.Г. Римское частное право. Ростов-на-Дону, 2016. 328 с.
8. Макаруч В.С. Основиримського приватного права. Київ: Атика, 2014. 362 с.
9. Омелянович С.С. Римское гражданское право. Харьков: Основы, 2016. 412 с.
10. Орач Е.М., Тищик В.И. Основиримського приватного права.Київ: ЮРІНКОМ, 2018.
11. Основиримського приватного права: підручник В.І. Борисова, Л.М. Домашенко та ін.; за заг. Ред. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. Харків: Право, 2015. 284 с.
12. Скрипилёв Е.А. Основы римского права. Конспект лекций. 4-изд. Москва: Ось, 2015.

Допоміжна

1. Актуальніпроблемидержави та права. Збірникнауковихпраць з римського права. Випуск 13. Одеса: Юричналітература, 2012. 324 с.
2. Блохина О.Ю., Гуцириев Х.С., Сальников В.П., Ченцов Н.В. Основы римского частного права. СПб, 2016.
3. Підопригора О.А., Харитонов Е.О. Римське право. Підручник. Київ: ЮрінкомІнтер, 2017. 462 с.
4. Подопригора А.А. Основы римского гражданского права. Київ: Вища школа, 2015. 286 с.

5. Подопригора А.А., Харитонов Е.О. Римское право в Украине: перспективы III тысячелетия. Юридический вестник. 2009. № 4. С. 109-111.
6. Подопригора О., Харитонов Е. Римське право як підгрунттяюридичноїосвіти. Право України. 2009. № 1. С. 117-120.
7. Макарчук В.С. Основиримського приватного права. Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2006. 314 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.gumer.info
2. www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo
3. www.right777.ru/rimpravo.html
4. www.law.edu.ru/doc/document
5. www.civil.consultant.ru/elib/
6. www.stydents.net/forumdisplay